

Paper type: Research Article

Philosophical Phenomenological Approach to Accounting Research

Abolfazl Soleymani^{1*}, Mahdiah Shokrian Berenjestanaki²

1. MSc. in Auditing, Faculty of Management, University of Tehran, Tehran, Iran. * Corresponding Author
2. MSc. in Auditing, Lecturer of accounting Department, Farvardin Qaemshahr Institute of Higher Education, Qaemshahr, Iran.

Received: 2023/06/13

Accepted: 2023/11/04

Abstract

Accounting, as a social and organizational phenomenon, is changing rapidly in line with the social progress and increasing complexity of businesses. Therefore, in each field, it finds different meanings, and understanding how social actors use and react, and the way the areas where accounting procedures are applied are formed and reconstructed has become more important than before. Since the mainstream of accounting research uses quantitative research, there is a need to introduce philosophical phenomenological methods to accounting research to study new phenomena. This article presented some research questions appropriate to qualitative research methods and opportunities to investigate new accounting phenomena. Using the path approach for qualitative research, especially the use of phenomenology for accounting issues, led researchers to have another alternative (by choosing phenomenological research methods) to conduct their qualitative research. The results showed that the use of this approach in qualitative phenomenological research could lead accounting researchers to find answers in the first steps of qualitative research and also to explore the concepts of different areas of accounting. Moreover, this model can enrich phenomenological methodologies for accounting researchers.

Keywords: Phenomenology, Qualitative research, Path approach, Accounting concepts.

نوع مقاله: علمی پژوهشی

رویکرد فلسفی پدیدارشناسی در پژوهش‌های حسابداری

ابوالفضل سلیمانی^۱، مهدیه شکران برنجستانکی^۲

۱. کارشناسی ارشد حسابداری، دانشکده مدیریت، دانشگاه تهران، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)
۲. کارشناسی ارشد حسابداری، مدرس گروه حسابداری، موسسه آموزش عالی فروردین قائمشهر، قائمشهر، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۳/۲۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۸/۱۳

چکیده

حسابداری به عنوان پدیده‌ای اجتماعی و سازمانی همگام با پیشرفت اجتماعی و پیچیدگی روز افزون کسب‌وکارها به سرعت در حال تغییر است؛ لذا در هر حوزه معانی متفاوتی پیدا می‌کند که درک چگونگی استفاده و واکنش بازیگران اجتماعی و نحوه شکل‌گیری و بازسازی حوزه‌هایی که رویه‌های حسابداری در آنها اعمال می‌شود مهم‌تر از پیش شده است. به دلیل اینکه جریان اصلی پژوهش‌های حسابداری از پژوهش‌های کمی استفاده می‌کند، نیاز به ورود روش‌های فلسفی پدیدارشناسی به پژوهش‌های حسابداری جهت بررسی پدیده‌های جدید احساس می‌گردد. این مقاله برخی از پرسش‌های پژوهشی متناسب با روش‌های پژوهش کیفی و فرصت‌هایی را جهت بررسی پدیده‌های جدید حسابداری ارائه می‌کند. استفاده از رویکرد مسیر برای پژوهش‌های کیفی، به‌ویژه استفاده از پدیدارشناسی برای مسائل حسابداری، پژوهشگران را بر آن داشت تا جایگزین دیگری (با انتخاب روش‌های پژوهش پدیدارشناسی) جهت انجام پژوهش‌های کیفی خود داشته باشند. نتایج نشان داد که استفاده از این رویکرد در پژوهش‌های کیفی پدیدارشناسی، می‌تواند پژوهشگران حسابداری را به سمت یافتن پاسخ در اولین قدم‌های پژوهش‌های کیفی و نیز کاوش در مفاهیم حوزه‌های مختلف حسابداری سوق دهد. همچنین این مدل می‌تواند روش‌شناسی‌های پدیده‌شناسی را برای پژوهشگران حسابداری غنی‌تر کند.

واژه‌های کلیدی: پدیدارشناسی، پژوهش کیفی، رویکرد مسیر، مفاهیم حسابداری.

مقدمه

به‌کارگیری رویه‌های حسابداری دارای مفاهیم رفتاری و عملکردی فردی، سازمانی و اجتماعی است (برچل و همکاران، ۱۹۸۰؛ پاتر، ۲۰۰۵). رویه حسابداری به عنوان یک بازتاب عینی، صحیح و بی‌طرفانه از واقعیت سازمانی توصیف می‌شود. رویه‌ها در حسابداری پدیده‌هایی هستند که به صورت گزارش‌های مالی نشان داده شده‌اند و به صورت عینی (هدف‌نهایی) تلقی می‌شوند. پژوهش‌های کیفی با پاسخ به پرسش‌های پژوهش و کاوش در حسابداری در مواردی که روش‌های پژوهش کمی حسابداری در دسترس و قابل انجام نیستند (دی‌ویلیرز و همکاران، ۲۰۱۹)، و نیز در تشریح بسیاری از رویه‌های حسابداری که به طور کامل درک نشده یا توسط همه نادیده گرفته شده‌اند (پاتر، ۲۰۰۵) نقش مهمی ایفا می‌کنند.

پژوهش‌های حسابداری کیفی نقش ارزشمندی در کمک به درک حسابداری در دنیای در حال تغییر دارد؛ اگرچه پژوهش‌های کیفی در حسابداری وجود دارد اما به دلیل اینکه جریان اصلی پژوهش‌های حسابداری از پژوهش‌های کمی استفاده می‌کند لذا اهمیت آن‌ها به طور درست فهمیده نشده‌اند. این بحران، نیاز به ورود روش فلسفی پدیدارشناسی به پژوهش‌های حسابداری را ایجاد کرده است. پدیدارشناسی با تعلیق هرگونه پیش‌فرض در مقام توصیف دقیق پدیدارها، زمینه‌ای را فراهم می‌آورد تا ذاتی که نهفته در پدیدارها است، آن‌چنان که هست، خود را نمایان کند (ملایی، ۱۳۹۶). هدف روش پدیدارشناسی ارایه توصیفی عمیق برای فهم ماهیت و جوهره یک تجربه است و به‌جای تلاش برای اثبات یا رد یک نظریه، به توسعه نظریه‌ای تفسیری می‌پردازد (مرادی‌پرنجانی و صادقی، ۱۳۹۳).

شاخه‌های پدیدارشناسی متنوع و در حال رشد هستند، و به پژوهشگران این آزادی داده می‌شود که روش‌شناسی گوناگونی را برای یافتن پاسخ به یک مطالعه تعیین کنند. این روش‌ها به طور ذاتی نسبت به هر روش دیگری برتری ندارند (برادبنت و آنرمن، ۲۰۱۱). لذا، پژوهشگرانی که استفاده از روش پدیدارشناختی را انتخاب می‌کنند قطعاً جریان تفکر منطقی را در روش پدیدارشناسی مورد بررسی قرار می‌دهند. این طرز تفکر، پژوهشگران را به یافتن پاسخ و انجام پژوهش‌های خود با روش‌های جدید و منحصر به فرد سوق می‌دهد (مالانا و همکاران، ۲۰۲۲). هدف این پژوهش، ارایه انواع پرسش‌های پژوهشی متناسب با روش‌های پژوهش کیفی و فرصت‌هایی برای بررسی پدیده‌های حسابداری جدید می‌باشد. با استفاده از مدل مسیر برای پژوهش‌های کیفی، به‌ویژه بهره‌گیری از پدیدارشناسی در مسائل حسابداری، پژوهشگران یک جایگزین دیگر با انتخاب روش‌های پژوهش پدیدارشناسی جهت انجام پژوهش‌های کیفی به‌دست می‌آورند.

حسابداری به عنوان عملکرد اجتماعی و فرصت پژوهش کیفی

پژوهش در حسابداری معمولاً با جستجو و کاوش از منطری وسیع آغاز می‌شود، سپس کاربرد شیوه‌های حسابداری را در زمینه‌های اجتماعی و سازمانی که در آن‌ها رخ می‌دهد بررسی می‌کند (پاتر، ۲۰۰۵). چنین مطالعاتی نشان می‌دهد که درک کردن حسابداری به عنوان یک عمل پویا و عملکرد ساخته شده اجتماعی آسان‌تر بوده و سبب تسهیل روند معناشناسی آن می‌گردد (خواجوی و کرمشاهی، ۱۳۹۷). حتی تا جایی که پژوهشگران استدلال می‌کنند که هیچ حوزه طبیعی یا ثابتی وجود ندارد که باید یا نباید رویه حسابداری در آن اعمال شود (مالانا و همکاران، ۲۰۲۲). این حوزه حسابداری معمولاً به شکل ویژگی‌های کاربردی عملکرد حسابداری در یک زمینه مفهومی است. استفاده از شیوه‌های حسابداری پیامدهایی برای رفتار فردی، عملکرد سازمان‌ها و جامعه خواهد داشت (ملاسون، ۲۰۱۴؛ سالامون، ۲۰۱۸).

نظریه‌پردازان حسابداری نیز به حسابداری به عنوان یک ابزار زبانی نگاه کرده و چگونگی توسعه و کاربرد این زبان در موارد خاص را بررسی کرده‌اند. پژوهشگران در این حوزه، حسابداری را با ابعاد عینی و بدیعی خود در نظر گرفته‌اند و مشاهدات بدیعی را که به نظر می‌رسد از مقررات، عملکرد و رویه حسابداری پشتیبانی می‌کند، شناسایی کرده‌اند. یکی از دیدگاه‌هایی که پژوهشگران شناسایی کرده‌اند، گزارشگری و عملکرد حسابداری را به عنوان ابزاری برای اندازه‌گیری واقعیت اقتصادی موجود توصیف می‌کند (مالانا و همکاران، ۲۰۲۲). چنین دیدگاهی که اغلب در استانداردهای حسابداری و بیانیه‌های راهنمای نظری وجود دارد، عملکرد حسابداری را به عنوان بازتابی عینی، صادقانه و بی‌طرفانه از واقعیت سازمانی توصیف می‌کند؛ در این نگرش، تنها پدیده‌هایی که به صورت مالی در گزارش ارایه می‌شوند، عینی تلقی می‌شوند؛ در حالی که تخصیص‌ها، طبقه‌بندی‌ها و سایر تفاسیر انسانی که در بسیاری از رویه‌های حسابداری مشهود هستند، به طور کامل درک نشده و یا نادیده گرفته می‌شوند.

در نهایت، مشاهده حسابداری به عنوان یک عمل اجتماعی و نهادی نیاز به درک چگونگی شکل‌گیری و بازسازی حوزه‌هایی را که رویه‌های حسابداری در آن اعمال می‌شوند ایجاد می‌کند (سالامون، ۲۰۱۸). همچنین این نکته می‌تواند درک ما را از فعالیت‌های حرفه‌ای سازی در این زمینه بسط دهد. به طور معمول، حسابداری جریان‌های فیزیکی یک سازمان را به جریان‌های مالی تبدیل می‌کند. با انجام این کار، حسابداری توانایی آن را پیدا خواهد کرد که حوزه خاصی از حسابداری اقتصادی را ایجاد کند که بتواند قضاوت‌های فراتری نموده، اقدامات یا سیاست‌های موجهی تدوین و اختلافات ایجاد شده را حل و فصل کند (سالامون، ۲۰۱۸). این درک از حوزه حسابداری همچنین

منجر به پژوهش‌هایی شده است که می‌توان آن‌ها را به دو دسته طبقه‌بندی کرد؛ یعنی مطالعاتی که بر پیامدهای تغییر حوزه‌های حسابداری تمرکز دارند و پژوهش‌هایی که فرآیندهایی را بررسی می‌کند که از طریق آن حوزه‌ها می‌تواند در موقعیتی خاص تغییر کند.

انواع پرسش‌های پژوهشی متناسب با روش‌های پژوهش کیفی

حسابداری به‌عنوان یک عمل اجتماعی و زبان، می‌تواند برای توضیح و توصیف چگونگی ظهور معانی برای پاسخگویی اجتماعی به کاوش ادامه دهد. مرحله بعدی پس از انجام پژوهش‌های کیفی در رشته مدیریت و پژوهش‌های میدانی، تکمیل می‌شود. پژوهشگر با چندین پرسش چالش برانگیز مواجه است (تاگر و شالتگر، ۲۰۱۶). پرسش‌هایی از این قبیل که چگونه باید این اعمال و رویدادها را فهمید؟ ساختارها و فرآیندهای سازمانی چگونه توصیف می‌شوند؟

روش پاسخ استاندارد به این پرسش‌ها، بهره‌گیری از برخی نظریه‌ها در این مشکلات سازمانی است. نظریه‌پردازی (یا چارچوب‌بندی مفهومی) ارزش افزوده پژوهش‌های کیفی دانشگاهی است.

بهره‌گیری از راهبرد پژوهش پدیدارشناسی، به شناسایی، کشف و درکی عمیق‌تر از پدیده‌های اجتماعی که کنشگران فعال آن را تجربه کرده‌اند کمک خواهد کرد (نیکویی‌فرد و همکاران، ۱۴۰۱). برای پژوهش پدیدارشناسی، شاید امیدوارکننده‌ترین فرصت برای پژوهشگران جهت پیشبرد رویکرد پدیدارشناسی، مرور کار آلفرد شوتز باشد؛ شوتز چارچوبی جامعه‌شناختی مبتنی بر مفاهیم پدیدارشناختی ایجاد کرده و آثار هاسلر و ماکس وبر را ترکیب می‌کند (شوتز و لاکمن، ۱۹۷۳).

پژوهش‌های تفسیری نیز نقش مهمی در مسيردهی یا مفهوم‌سازی تغییرات سازمانی ایفا می‌کنند؛ به‌ویژه زمانی که مسیرهای تغییر پیچیده و مدل‌سازی یا آزمایش تجربی دشوار است. پدیدارشناسی تفسیری در پی درک مفهوم یک پدیده در تجربه‌های افراد یک بافت یا یک بستر خاص است (کاظمی و دانایی‌فرد، ۱۳۹۰). پژوهش‌های حسابداری تفسیری توجه زیادی را به توضیح چگونگی استفاده از گزارش یکپارچه برای تقویت اهداف اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی سازمان (سالامون، ۲۰۱۸)، تعامل موثرتر با ذی‌نفعان (لودیا، ۲۰۱۵) و همچنین ارایه رویکرد یکپارچه‌تر برای مدیریت کسب و کار (گوتوری و همکاران، ۲۰۱۷) اختصاص داده‌اند.

نگاره ۱. تفاوت پدیدارشناسی توصیفی و تفسیری

اجزا	توصیفی (هاسلر)	پدیدارشناسی تفسیری (هایدگر)
روش	فروکاست از طریق اپوخته و براکتینگ	هرمنوتیک
هدف	پاک کردن / عاری از فرضیات روزمره	دازاین که به معنای وجود هستی‌شناسی است.
اصول	جستجوی جوهر و ذات (فروکاست آیدتیک)	خود و جهان یکی در یک واحد می‌شوند، دازاین.
نتیجه	پایه و اساس تمام دانش و روش‌های پدیده‌شناسی را براساس کار خود به اشتراک قرار داده و هدف خود را برای توصیف این ماهیت به اشتراک می‌گذارد.	پدیدارشناسی دازاین در معنای اصلی کلمه هرمنوتیک است که به کار تفسیر اشاره دارد.

مهم‌ترین دلیل استفاده از روش کیفی در پژوهش‌ها این است که رویکردهای سنتی نمی‌توانند زندگی و حیات را آن‌گونه که زیسته شده، بررسی کنند و بفهمند (پرتوی، ۱۳۹۲). مطالعات کیفی می‌توانند سهم مهمی در دانش داشته باشند، زیرا آن‌ها با موقعیت‌های پرت درگیر هستند که اغلب از روش‌های کمی حذف می‌شوند (دی‌ویلیرز و همکاران، ۲۰۱۹). با بررسی استثناءها، پژوهش‌های کیفی می‌توانند دیدگاه‌های جایگزینی را در مورد پدیده‌هایی که حتی به‌خوبی مطالعه شده‌اند ارایه داده و ایده‌های جدیدی را برای اعمال، مشارکت و توسعه نظریه حسابداری در سطوح مختلف عرضه نمایند (لولین، ۲۰۰۳). براساس پیشنهاد ملانسون (۲۰۱۴) لازم است نحوه انتخاب مطالعات پدیدارشناسی در پژوهش‌های کیفی، تشریح و همچنین با هر نوع موضوع تطبیق داده شود (امامی‌کوپائی و همکاران، ۱۳۹۷).

انتخاب صحیح، استراتژی انجام پژوهش در هر زمینه، روش‌ها و نمونه‌های لازم را تعیین می‌کند، که برای سهولت انجام آن نیاز به یک مسیر تحقیقاتی است. در موارد دیگر، زمانی که با روابط متقابل پیچیده‌ای سروکار داریم که مدل‌سازی آن‌ها دشوار (اگر غیرممکن نباشد) باشد و یا بر تفسیرهای شخصی از حقایق و شرایط تکیه کنند (برادبنت و اونرمن، ۲۰۱۱) نیاز به یک رویکرد تفسیری یا انتقادی است. در طی سال‌ها، پژوهشگران حسابداری برخی از این روش‌های تفسیری را از علوم انسانی اقتباس کرده‌اند (دی‌ویلیرز و همکاران، ۲۰۱۹). تفسیرگرایان بر این باورند که دانش و حقیقت، از تعاملات چندگانه و گاهی واقعیت‌های رقیب ناشی می‌شود.

نیاز به حقیقت مطلق، دقت و یافته‌های کلی، راه را برای مطالعات اکتشافی که بر فهم چگونگی و چرایی درک بازیگران اجتماعی از پدیده‌ها متمرکز است، هموار کرد (چوا، ۱۹۸۶). در نتیجه، پژوهشگران حسابداری تفسیری، به توصیف صرف نمی‌پردازند (ابوسعدی و همکاران، ۱۴۰۰) و از چارچوب‌ها و روش‌های نظری متفاوتی برای مطالعه آنچه که فن حسابداری می‌گویند، چگونه توسعه می‌یابد، به کار می‌رود یا

درک می‌شود استفاده می‌کنند (هوپوود، ۱۹۹۴). بیشتر نظریه‌های تفسیری از علوم اجتماعی و سیاسی سرچشمه می‌گیرند و معمولاً بر روش‌های کیفی تکیه می‌کنند تا از آنچه به‌عنوان فروکاست تله‌های تکنیک‌های پوزیتیویستی سنتی می‌دانند اجتناب کنند (آرنز و همکاران، ۲۰۰۸؛ برادبنت و اونرمن، ۲۰۱۱).

مطالعات کیفی به‌ویژه برای بررسی روابط یا تعاملات احتمالی بین متغیرها در غیاب پژوهش‌های قبلی ثابت شده یا روابط علت و معلولی قابل پیش‌بینی مناسب هستند. برای مثال:

۱. چگونه شرکت‌های حسابداری حرفه‌ای مشروعیت را تضمین می‌کنند و از تخصص گزارشگری مالی خود برای گسترش به سایر حوزه‌های گزارشگری و مشاوره شرکت‌ها استفاده می‌کنند (دیلارد و روزلندر، ۲۰۱۱؛ اودوایر و همکاران، ۲۰۱۱).
۲. چگونه می‌توان از سیستم‌های حسابداری برای تغییر رفتار کارورز استفاده کرد (کاوون و داپسون، ۲۰۰۲).
۳. چگونه افراد به نسخه‌های جدید حسابداری و حسابرسی واکنش نشان می‌دهند (دوروجر و گندرون، ۲۰۱۴).

فرصت‌هایی برای بررسی پدیده‌های جدید حسابداری

پدیدارشناسی، اساساً مطالعه تجربی زیسته یا جهان زندگی است (امامی سیگارودی و همکاران، ۱۳۹۱) و به کمک آن می‌توان آگاهی و تجربه افراد متعدد از مفاهیم و پدیده‌ها را بدون واسطه دریافت کرد (پروری، ۱۳۹۸) و به عنوان یک روش‌شناسی در پژوهش‌های اجتماعی می‌تواند در حسابداری نیز استفاده شود. استفاده از روش پدیدارشناسی مبتنی بر حسابداری شامل دانش بسیار زیادی می‌باشد که نیاز به کاوش یا کشف دارند.

کشف به عنوان عمل نگرستن به پدیده به‌طور کامل و یا آگاهی کامل در مورد وجود آن تصور می‌شود (الوانی و بودلایی، ۱۳۸۹). فلسفه پدیدارشناسی دارای یک آغازگاه پایه است، اما در جهاتی مختلف راه می‌پیماید که گرچه مرتبط می‌باشند، ولی همگن نیستند و می‌توانند به مقاصد مختلف برسند (شیرازی، ۱۳۹۲). فلسفه پدیدارشناسی مفاهیم مختلف پیشرو در مطالعه سازمان‌ها از جمله ساختار اجتماعی را معرفی کرده است (برگر و لاکمن، ۱۹۹۱). پژوهشگر پدیدارشناسی حسابداری از طریق پژوهش میدانی با افراد و سازمان‌ها بحث می‌کند (گیل، ۲۰۱۴). حسابداری در هر زمینه‌ای که بازیگران اجتماعی با اعضای خود در محیط تعامل دارند پیچیده‌تر می‌شود. پدیدارشناسی برای بررسی چگونگی استفاده و واکنش بازیگران اجتماعی به حسابداری به‌ویژه در بررسی روابط علی پیچیده و برای بررسی تغییرات اجتماعی و زمینه‌های جدید مفید خواهد بود (دی‌ویلیرز و همکاران، ۲۰۱۹). واحد تحلیل در پدیدارشناسی می‌تواند یک فرد، زوج، گروه و یا سازمان باشد (برگر و لاکمن، ۱۹۹۱). پژوهش‌های تفسیری یا انتقادی، عملکرد حسابداری را از طریق گسترش مرزهای پژوهش‌های حسابداری، نقد و توسعه تئوری و بسترسازی برای مطالعات کمی آینده برای بررسی ارتباطات و روابط متقابل جدید، کاوش می‌کنند. در عین حال، پژوهش‌های کیفی باید عملاً مرتبط و نه چندان دور از عمل باشند (تاکر و لوو، ۲۰۱۴). اغلب تمرکز بیش از حد روی تحولات نظری و ترجیحات روش‌شناختی وجود دارد که احتمالاً منجر به نادیده گرفته شدن مشارکت‌ها توسط جامعه حرفه‌ای می‌شود (پارکر و همکاران، ۲۰۱۱). پژوهشگران کیفی باید پرسش‌های مهمی بپرسند، وضعیت موجود را به چالش بکشند و نظریه و عمل را توسعه دهند. پدیده‌های جدید حسابداری به طور مداوم در حال معرفی هستند. برخی از نمونه‌های جدیدتر به تأثیرات پایداری اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی به‌ویژه تغییرات آب و هوایی و نحوه افشا و گزارش فعالیت‌های مرتبط شرکت‌ها به سرمایه‌گذاران، سیاست‌گذاران و عموم مردم مربوط می‌شوند (الرازی و همکاران، ۲۰۱۶).

یک مطالعه کیفی برای توسعه مفاهیم، اصول و شیوه‌های حسابداری بر اطلاعات، مفروضات و نظریه مناسب تکیه دارد (خان، ۲۰۱۴). با این حال، به جای تمرکز بر تعمیم‌های آماری، بر نتیجه‌گیری در مورد شرایطی که زمینه یک رویداد را شکل می‌دهد تأکید می‌شود (جاوید و ژوکوان، ۲۰۱۸). به همین دلیل، پژوهش‌های کیفی حسابداری برای بررسی چگونگی تأثیر حسابداری بر اعضای خاصی از جامعه و چگونگی تأثیر متقابل آن‌ها بر حسابداری مناسب هستند. با توجه به مطالعه دی‌ویلیرز و همکاران (۲۰۱۹)، روش‌های پژوهش کیفی را می‌توان برای آزمایش چگونگی تأثیر حسابداری بر کارکنان در یک زمینه خاص به کار برد، مانند:

- تعادل بین کار و زندگی • شرایط کاری • رضایت کارکنان • تعهد کارکنان • پاداش کارکنان • احتمال اجتناب کارکنان از کنترل‌ها • احتمال غفلت کارکنان از وظایف خود • احتمال اینکه کارکنان به تقلب فکر کنند.

علاوه بر این، کارکنان تنها یک گروه در جامعه هستند. همین نوع پرسش را می‌توان در مورد سایر گروه‌های جامعه نیز مطرح کرد؛ به عنوان مثال، نحوه استفاده از حسابداری یا استفاده از آن جهت تأثیرگذاری بر:

- هیات‌مدیره • مشتریان • تأمین‌کنندگان • مدیریت ارشد • پاداش مدیران اجرایی • حساب‌رسان • دولت • مقامات مالیاتی • گروه‌های تحت فشار محیطی • ارایه‌دهندگان تضامین • سرمایه‌گذاران • بانک‌ها • قانون‌گذاران • حرفه‌های حسابداری.

هر یک از نکات بالا را نیز می‌توان به روشی مشابه با بحث در مورد کارمندان قبلی گسترش داد. پژوهش‌های کیفی همچنین می‌تواند پرسش‌های مهم مربوط به تلاش‌های حرفه حسابداری را مورد بررسی قرار دهند (دی‌ویلیرز و همکاران، ۲۰۱۹). روند تغییرات سریع و پی‌درپی استانداردها و قوانین و مقررات تأثیرگذار بر حرفه حسابداری در ایران نیز شاید حاکی از این موارد و یا سوء مدیریت مقامات ذی‌صلاح باشد که توجه بیشتر پژوهشگران را می‌طلبد: (۱) محدود کردن ورود به این حرفه برای افزایش مصنوعی سطح درآمد اعضا؛ (۲) پیچیده کردن قوانین حسابداری برای افزایش سطح درآمد اعضا؛ (۳) پیچیده کردن الزامات حسابرسی برای افزایش سطح درآمد اعضا؛ (۴) محدود کردن ورود گروه‌های اقلیت به این حرفه؛ (۵) کمک زیاد برای حفظ سلطه در زمینه‌های گوناگون؛ به عنوان مثال؛ سرمایه‌داری، کمونیست یا دئیست، و... علاوه بر این، در زمینه شرکت‌ها و حرفه حسابداری، موقعیت‌های بسیار دیگری برای بررسی همان مسایل با استفاده از روش‌های کیفی وجود دارد (مالانا و همکاران، ۲۰۲۲)؛ مانند: (۱) امور خیریه سازمان‌های غیرانتفاعی؛ (۲) سازمان‌های زیر نظر سازمان‌های بخش عمومی (۳) شرکت‌های دولتی؛ (۴) بنگاه‌های اجتماعی؛ (۵) تشکل‌های مذهبی؛ (۶) جوامع در اطراف و حاشیه؛ (۷) خانواده، در میان بقیه. به منظور ارایه جبهتی برای پژوهش‌های حسابداری مبتنی بر پدیده‌های آینده، این مطالعه مسیری را برای شفاف‌سازی مراحل انجام پژوهش‌های بیشتر از طریق پژوهش‌های کیفی پدیدارشناختی در نگاره ۲ ارایه می‌کند.

نگاره ۲. مسیر پژوهش کیفی پدیدارشناسی

مسیرهای پژوهش	انتخاب	پژوهش
نوع پژوهش	کیفی	بورل و مورگان (۱۹۷۹)؛ چوآ (۱۹۸۶)؛ نیومن (۲۰۱۴)
پارادایم پژوهش	تفسیری	بورل و مورگان (۱۹۷۹)؛ چوآ (۱۹۸۶)؛ نیومن (۲۰۱۴)
روش‌شناسی پژوهش	پدیدارشناسی	هاسلر، ۱۹۰۰. (کوکلمنز، ۱۹۶۷)؛ هایدگر (۱۹۶۲)
انواع روش‌شناسی	تفسیری یا انتقادی	شوتز (۱۹۶۲)؛ ایهد (۱۹۹۱)
فلسفه پدیدارشناسی	هاسلر و مارتین هایدگر (پدیدارشناسی تفسیری) مرلوپوتتی، پیر بورديو (پدیدارشناسی انتقادی)	گیل (۲۰۱۴)؛ نوبائو و همکاران (۲۰۱۹) (سالمون، ۲۰۱۸)
نوع پدیدارشناسی	پدیدارشناسی تفسیری	گیل (۲۰۱۴)؛ نوبائو و همکاران، (۲۰۱۹)
روش پدیدارشناسی	تحلیل تفسیری پدیدارشناسی	بونر و فریدمن (۲۰۱۱)؛ جورجی (۲۰۱۰)؛ رابرت (۲۰۱۳)؛ گیل (۲۰۱۴)
روش توسعه‌دهنده	جانانان اسمیت آمادئو جورجی	(اسمیت، ۱۹۹۶) (جورجی، ۱۹۹۴)
مفاهیم کلیدی	تحلیل تفسیری پدیدارشناسی با استفاده از هرمنوتیک دوگانه، ایدیوگرافیک، استقرایی تحلیل پدیدارشناسی توصیفی با استفاده از براکتینگ (اپوخه)، فروکاست آیدتیک، تغییر تخیلی و واحدهای معنایی	گیل (۲۰۱۴) (اسمیت، ۱۹۹۶) (جورجی، ۱۹۹۴)

بحث و نتیجه‌گیری

انتخاب یک روش‌شناسی مناسب برای سؤالات و پژوهش‌های حسابداری می‌تواند چالش‌های پیش روی علم و عمل حسابداری را هر چقدر هم که پیچیده باشند برآورده سازد و این باعث عمیق‌تر شدن رویکرد مطالعاتی، تقویت اعتبار و کیفیت پژوهش‌های حسابداری خواهد شد. در این راستا، این گونه مطالعات، پژوهش‌های کیفی در حسابداری را برجسته کرده است؛ به‌طور بدیهی این پژوهش تأیید می‌کند که به‌کارگیری متناسب پژوهش‌های کمی و کیفی در زمینه‌های مختلف علوم می‌تواند به سطوح بالاتر دانش و درک بهتر پدیده‌های مختلف کمک کند. در این راستا، حسابداری به‌عنوان بخشی از علوم اجتماعی باید با استفاده از یک رویکرد جامع، نه تنها به عنوان یک عمل، بلکه به عنوان یک رشته علمی با پیشینه نظری و همبستگی آن با سایر بخش‌های تجاری از طریق اجرای پژوهش‌های کیفی مورد توجه قرار گیرد.

هدف اصلی این پژوهش، ارایه انواع پرسش‌های پژوهشی متناسب با روش‌های پژوهش کیفی و فرصت‌هایی برای بررسی پدیده‌های جدید حسابداری است. علاوه بر این، مسیری را جهت روشن شدن مراحل پژوهش‌های بیشتر در انجام پژوهش‌های کیفی پدیدارشناختی در مطالعات حسابداری ارایه می‌دهد. رویکرد پدیدارشناختی تلاش می‌نماید تا جنبه‌های آشکار و پنهان عملکردهای حسابداری را به منظور افزایش پاسخگویی اجتماعی تشریح نماید. در این راستا، جبهتی نیز برای پژوهش‌های حسابداری مبتنی بر پدیده‌های آینده ترسیم شد.

با ارایه برخی ارزش افزوده‌های علمی، این مطالعه به لحاظ نظری با تجزیه و تحلیل سیستماتیک، در تشریح رابطه بین حسابداری به عنوان یک موضوع علمی و به عنوان یک ساختار اجتماعی کمک می‌کند. همچنین، در راستای اهداف عملی نیز با استفاده از تفصیل فلسفی مناسب می‌تواند به غنی سازی ادبیات تجاری کمک کند. یافته‌های پژوهش، حسابداری را به عنوان یک عمل اجتماعی که می‌توان با انجام پژوهش‌های کیفی بسط داد در نظر می‌گیرد. یافته‌ها چند نمونه عملی از پژوهش‌های کیفی در چندین حوزه حسابداری را ارایه می‌دهد؛ به عنوان مثال، روش‌های پژوهش کیفی می‌تواند برای بررسی چگونگی و چرایی تأثیر هیات‌مدیره بر حسابداری و چگونگی و چرایی استفاده از حسابداری برای نظارت و تأثیرگذاری بر مدیران، پاداش‌های آن‌ها، چشم‌اندازهای آن‌ها برای انتصاب مجدد و غیره استفاده شود. به همین ترتیب، روش‌های کیفی می‌توانند استفاده از حسابداری را برای تأثیرگذاری بر هیات‌مدیره یا اثربخشی آن‌ها در نظارت و تأثیرگذاری بر استراتژی‌های شرکت توضیح دهند.

به عنوان محدودیت، این مقاله تنها یک مسیر مفهومی جهت انجام پژوهش‌های کیفی با استفاده از روش‌شناسی پدیدارشناسی ارایه می‌دهد. لذا راه‌های بسیار دیگری نیز وجود دارد که بتوان با توجه به زمینه‌ها و پدیده‌هایی که در محیط به وجود می‌آیند، پژوهش‌های کیفی انجام داد، که به پژوهشگران آتی بررسی این موارد پیشنهاد می‌گردد.

منابع

- ابوسعیدی، مینا، معین‌الدین، محمود،، حیرانی، فروغ. (۱۴۰۰). ارزیابی سواد مالی مدیران شرکت‌های بخش خصوصی. دانش حسابداری مالی، ۲۸(۲)، ۱۹۵-۲۱۹.
- الوانی، سیدمهدی، بودلایی، حسن. (۱۳۸۹). پدیدارشناسی در مطالعات کارآفرینی. علوم مدیریت ایران، ۵(۱۹)، ۳۳-۶۲.
- امامی‌سیگارودی، عبدالحسین، دهقان‌نیری، ناهید، رهنورد، زهرا، نوری‌سعید، علی. (۱۳۹۱). روش‌شناسی تحقیق کیفی: پدیدارشناسی. پرستاری و مامایی جامع‌نگر، ۲۲(۶۸)، ۵۶-۶۳.
- امامی‌کوپائی، سمانه، نوروز برازجانی، ویدا، صافیان، محمدجواد. (۱۳۹۷). پدیدارشناسی، پاسخی به مساله روش در فهم چیستی معماری (پیشامدرن سستی). ماهنامه باغ نظر، ۱۵(۶۵)، ۱۳-۲۴.
- پرتوی، پروین. (۱۳۹۲). پدیدارشناسی مکان. تهران: نشر فرهنگستان هنر.
- پروری، پیمان. (۱۳۹۸). خوانشی نو از روش پدیدارشناسی؛ بنیان‌های فلسفی، رویکردها و چارچوب اجرای تحقیق پدیدارشناسی. مطالعات جامعه‌شناسی، ۱۲(۴۴)، ۸۷-۱۰۶.
- خواجهی، شکراله، کرمشاهی، بهنام. (۱۳۹۷). پدیدارشناسی نقش نگرش فردی بر اخلاق مالیاتی و تمکین مالیاتی. دو فصلنامه حسابداری ارزشی و رفتاری، ۳(۵)، ۱۸۷-۲۰۸.
- شیرازی، محمدرضا. (۱۳۹۲). جایگاه پدیدارشناسی در تحلیل معماری و محیط. معماری و شهرسازی آرمان شهر. ۱۱، ۹۱-۹۹.
- کاظمی، سیدحسین، دانایی‌فرد، حسن. (۱۳۹۰). پژوهش‌های تفسیری در سازمان: استراتژی‌های پدیدارشناسی و پدیدارنگاری. تهران: نشر دانشگاه امام صادق (ع).
- مرادی‌پرنجانی، حجت‌اله، صادقی، ستار. (۱۳۹۳). پدیدارشناسی؛ رویکردی فلسفی، تفسیری و روش‌شناختی به مطالعات کارآفرینی. دو فصلنامه مطالعات روش‌شناسی دینی، ۲، ۶۲-۷۲.
- ملایی، رضا. (۱۳۹۶). تبیین واقعیت پدیدار و روش پدیدارشناسی بر اساس فلسفه هوسرل و بازسازی آن بر اساس فلسفه صدرالمطالیهین. اسلام و مطالعات اجتماعی، ۴(۴)، ۹۱-۱۱۵.
- نیکویی‌فرد، مسعوده، نصیری، محمود، رضوانی، محمدرضا. (۱۴۰۱). تحلیل پدیدارشناسی آثار منفی شهرک‌های صنعتی بر تجربه‌ی زیسته‌ی مردم بومی روستا (مطالعه موردی شهرک صنعتی خیرآباد اراک). پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۵۴(۱)، ۱-۱۹.

Abousaidi, M., Moeinadin, M., & Heyrani, F. (2021). Evaluation of the Financial Literacy of the Managers of the Private sector Companies. *Financial Accounting Knowledge*, 8(2), 195-219. (In Persian)

Alvani, S.M., & Bodlaei, H. (2011). Phenomenology in Entrepreneurship studies. *Iranian journal of management sciences*, 5(19), 33-62. (In Persian)

Ahrens, T., Becker, A., Burns, J., Chapman, C.S., Granlund, M., Habersam, M., ... & Scheytt, T. (2008). The future of interpretive accounting research? A polyphonic debate. *Critical Perspectives on Accounting*, 19(6), 840-866.

- Alrazi, B., De Villiers, C., & Van Staden, C.J. (2016). The environmental disclosures of the electricity generation industry: a global perspective. *Accounting and Business Research*, 46(6), 665-701.
- Berger, P.L., & Luckmann, T. (1991). *The social construction of reality: a treatise in the sociology of knowledge*. Penguin U.K.
- Bonner, E.T., & Friedman, H.L. (2011). A conceptual clarification of the experience of awe: An interpretative phenomenological analysis. *The Humanistic Psychologist*, 39(3), 222-235.
- Broadbent, J., & Unerman, J. (2011). Developing the relevance of the accounting academy. *Meditari Accountancy Research*, 19(1/2), 7-21.
- Burchell, S., Clubb, C., Hopwood, A., Hughes, J., & Nahapiet, J. (1980). The roles of accounting in organizations and society. *Accounting, Organizations and Society*, 5(1), 5-27.
- Burrell, G., & Morgan, G. (1979). *Sociological paradigms and organizational analysis*. Farnham, UK: Ashgate Publishing.
- Chua, W.F. (1986). Radical Developments in Accounting Thought. *The Accounting Review*, 61(4), 601-632.
- Cowton, C.J., & Dopson, S. (2002). Foucault's prison? Management control in an automotive distributor. *Management Accounting Research*, 13(2), 191-213.
- De Villiers, C., Dumay, J., & Maroun, W. (2019). Qualitative accounting research: dispelling myths and developing a new research agenda. *Accounting & Finance*, 59(3), 1459-1487.
- Dillard, J., & Roslender, R. (2011). Taking pluralism seriously: Embedded moralities in management accounting and control systems. *Critical Perspectives on Accounting*, 22(2), 135-147.
- Durocher, S., & Gendron, Y. (2014). Epistemic commitment and cognitive disunity toward fair-value accounting. *Accounting and Business Research*, 44(6), 630-655.
- Emami Koupaei, S., Nourouz Borazjani, V., & Safian, M. (2018). Phenomenology: A Methodology for Understanding Traditional Architecture. *The Monthly Scientific Journal of Bagh-e Nazar*, 15(65), 13-24. (In Persian)
- Emami Sigaroudi, A., Dehghan Niri, N., Rahnavard, Z., & Nouri Saeid, A. (2012). Methodology of qualitative research: phenomenology. *Journal of Holistic Nursing and Midwifery*, 22(2), 56-63. (In Persian)
- Gill, M.J. (2014). The possibilities of phenomenology for organizational research. *Organizational Research Methods*, 17(2), 118-137.
- Giorgi, A. (1994). A phenomenological perspective on certain qualitative research methods. *Journal of Phenomenological Psychology*, 25(2), 190-220.
- Giorgi, A. (2010). Phenomenology and the practice of science. *Existential Analysis*, 21(1), 3-22.
- Guthrie, J., Manes-Rossi, F., & Orelli, R.L. (2017). Integrated reporting and integrated thinking in Italian public sector organisations. *Meditari Accountancy Research*, 25(4), 553-573.
- Heidegger M. (1962). *Being and Time*. New York NY: HarperOne,
- Hopwood, T. (1994). *Accounting as social and institutional practice*. Cambridge University Press.
- Ihde, D. (1991). *Instrumental realism: The interface between philosophy of science and philosophy of technology*. Bloomington: Indiana University Press.
- Javed, M., & Zhuquan, W. (2018). Analysis of accounting reforms in the public sector of Pakistan and adoption of cash basis IPSAS. *Universal Journal of Accounting and Finance*, 6(2), 47-53.
- Kazemi, S.H., & Danaei Fard, H. (2011). Interpretive research in the organization: phenomenological and phenomenological strategies. Tehran: Publication of Imam Sadiq (as) University. (In Persian)
- Khajavi, S., & Karamshahi, B. (2018). Phenomenology of the role of Individual attitudes on Tax Ethics and Tax Compliance. *Journal of Value & Behavioral Accounting*, 3(5), 187-208. (In Persian)
- Khan, S.N. (2014). Qualitative research method-phenomenology. *Asian Social Science*, 10(21), 298.
- Kockelmans, J. J. (1967). *Phenomenology: The Philosophy of Edmund Husserl and Its Interpretation*, Garden City: Doubleday & Company.
- Llewellyn, S. (2003). What Counts as "Theory" in Qualitative Management and Accounting Research? Introducing Five Levels of Theorizing. *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, 16(4), 662-708.
- Lodhia, S. (2015). Exploring the transition to integrated reporting through a practice lens: an Australian customer owned bank perspective. *Journal of Business Ethics*, 129(3), 585-598.
- Maulana, B.H., Rohman, A., & Prabowo, T. (2022). Doing qualitative research of phenomenology in accounting. *Academy of Accounting and Financial Studies Journal*, 26(S1), 1-07.

- Melançon, J. (2014). Thinking Corporeally, Socially, and Politically: Critical Phenomenology after Merleau-Ponty and Bourdieu. *Bulletin d'analyse phénoménologique*, 10(8).
- Mollaie, R. (2017). Explaining the Reality of the Phenomenon and Phenomenology: Based on Husserl's Philosophy and Its Reconstruction Based on Sadr-ol-Mote'allehin's Philosophy. *Journal of Islam and Social Studies*, 4(16), 91-115. (In Persian)
- Moradi Pordanjani, H., & Sadeghi, S. (2014). Phenomenology; the Philosophical, the Interpretive and methodological approach to Entrepreneurial studies. *Bi-quarterly journal of religious methodology studies*, 2, 62-72. (In Persian)
- Neubauer, B.E., Witkop, C.T., & Varpio, L. (2019). How phenomenology can help us learn from the experiences of others. *Perspectives on Medical Education*, 8(2), 90-97.
- Neuman, W. (2014). *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches*, 7th edition. Assex: Pearson Education Limited.
- Nikooiefard, M., Nasiri, M., & Rezvani, M. (2022). Phenomenological analysis of the negative effects of industrial estates on the lived experience of the indigenous people of the village (Case study of Khairabad Arak industrial). *Human Geography Research*, 54(1), 1-19. (In Persian)
- O'Dwyer, B., Owen, D., & Unerman, J. (2011). Seeking legitimacy for new assurance forms: The case of assurance on sustainability reporting. *Accounting, Organizations and Society*, 36(1), 31-52.
- Parker, L.D., Guthrie, J., & Linacre, S. (2011). The relationship between academic accounting research and professional practice. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 24(1), 5-14.
- Partooi, P. (2013). *Phenomenology of place*. Tehran: Farhangestan Honar publication. (In Persian)
- Parvari, P. (2019). The transition from philosophy to methodology, a new reading of the phenomenology method: the foundation of philosophical approaches and implementation steps. *Sociological studies*, 12(44), 87-106. (In Persian)
- Potter, B.N. (2005). Accounting as a social and institutional practice: Perspectives to enrich our understanding of accounting change. *Abacus*, 41(3), 265-289.
- Roberts, T. (2013). Understanding the research methodology of interpretative phenomenological analysis. *British Journal of Midwifery*, 21(3), 215-218.
- Salamon, G. (2018). What's Critical about Critical Phenomenology?. *Journal of Critical Phenomenology*, 1(1), 8-17.
- Schutz, A. (1962). *Phenomenology and the Social Sciences*. in A. Schutz, *Collected Papers*, pp.39-118. The Hague: Martinus Nijhoff.
- Schutz, A., & Luckmann, T. (1973). *The structures of the life-world [by] Alfred Schutz and Thomas Luckmann*. Translated by Richard M. Zaner and H. Tristram Engelhardt, Jr. Northwestern University Press.
- Shirazi, M. (2014). Investigation of Phenomenology in Architecture and Built Environments. *Armanshahr Architecture & Urban Development*, 6(11), 91-99. (In Persian)
- Smith, J. A. (1996). Beyond the divide between cognition and discourse: Using interpretative phenomenological analysis in health psychology. *Psychology and Health*, 11(2), 261-271.
- Tucker, B.P., & Lowe, A.D. (2014). Practitioners are from Mars; academics are from Venus?: An investigation of the research-practice gap in management accounting. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 27(3), 394-425.
- Tucker, B.P., & Schaltegger, S. (2016). Comparing the research-practice gap in management accounting: A view from professional accounting bodies in Australia and Germany. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 29(3), 362-400.